Araştırma Makalesi
Research Article

Gönderim Tarihi/Received Date: 21.01.2022
Kabul Tarihi/Accepted Date: 22.02.2022
Yayın Tarihi/Published Date: 10.03.2022
DOI Number: 10.46250/kulturder.1061012
Kültür Araştırmaları Dergisi, 2022, 12: 115-132

MÜLKİYETİN KÜLTÜREL YANSIMALARI BAĞLAMINDA BEDDUALARIN ROLÜ ÜZERİNE

On the Role of Curses in the Context of Cultural Reflections of Property

Hasan SAVAŞ*

ÖZ

İlenç, kargış gibi Türkçe karşılıkları da bulunan beddualar, sözlü anlatım türlerinden biridir. Ekonomik ve hukuki açıdan birtakım noksanlıkları olan geleneksel toplumlarda beddualara sıklıkla başvurulur. İlgili toplumlarda sözlü kültürün ağır basması bedduaların ortaya çıkış amaçlarını ortaya koyar niteliktedir. Sözlü kültürün önemli bir parçası olan beddualar, sosyal ve kültürel hayatta muhtelif işlevlere sahiptir. Bedduaların muhtelif işlevleri düşünüldüğünde mülkiyetin korunması da bu işlevlere eklenebilir. Beddualar, insanlığın varoluşu ile birlikte mülkiyet kazanımları neticesinde ortaya çıkmış halk edebiyatı mahsulleridir. Nitekim sözün büyüselliği ele alındığında bedduaların ilkel hukuk açısından bir yaptırım gücünün bulunduğu anlaşılır. Sözlü geleneğin hâlen güçlü olduğu geleneksel yaşam tarzını sürdüren topluluklarda da bedduaların halk hukuku açısından önemi ortaya çıkar. İlkel ya da modern hukukun herhangi bir noktada bulunması temelde mülkiyet ilişkilerini de beraberinde getirir. Kişilerin varlıklar üzerindeki hak ve sorumluluklarını ifade eden mülkiyet, toplumsal hayatın hemen hemen her evresinde önemli işlevlere sahip bir olgu olarak karşımıza çıkar. Toplum, sahip olduğu mal ve varlıklarını korumak için çeşitli yollara başvurmuştur. Günümüzde kişilerin mülki kazanımları modern hukuk çerçevesinde koruma altına alınmaktadır. Peki, daha eski dönemlerde toplumun yahut bir bireyin mülki kazanımları nasıl korunmuştur? İlkel hukuk, beddualara mülkiyetin korunması adına bir sorumluluk yüklemiş olabilir mi? Buradan hareketle bedduaların mülkiyet kurumunun korunması adına teşekkül etmiş olabileceği düşüncesi çalışmanın esas konusunu oluşturmaktadır. Türk beddua örnekleri üzerinde bu düşüncenin tatbiki sağlanmış ve mülkiyet ile ilgili hususlar tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: sözlü kültür, hukuk, mülkiyet, beddua, kargış.

ABSTRACT

Curses, which also have Turkish equivalents such as malediction, imprecation are one of the types of oral expression. In traditional societies, which have some economic and legal deficiencies, curses are frequently resorted to. The predominance

* Dr., Konya/Türkiye. E-posta: hasansavass42@gmail.com. ORCID: 0000-0003-2145-6034.

of oral culture in the relevant societies reveals the purpose of the emergence of curses. Curses, which are an important part of oral culture, have various functions in social and cultural life. Considering the various functions of curses, the protection of property can be added to these functions. Curses are the products of folk literature that emerged as a result of the existence of humanity and property gains. As a matter of fact, when the magic of the word is considered, it is understood that curses have a sanction power in terms of primitive law. The importance of curses in terms of folk law also emerges in communities that maintain a traditional lifestyle where the oral tradition is still strong. The existence of primitive or modern law at any point basically brings along property relations. Property, which expresses the rights and responsibilities of individuals on assets, appears as a phenomenon that has important functions in almost every stage of social life. Society has resorted to various ways to protect its property and assets. Today, the property gains of individuals are protected within the framework of modern law. Well, how were the property gains of the society or an individual preserved in more primitive periods? Could primitive law have given curses a responsibility to protect property? From this point of view, the idea that curses may have been formed in order to protect the property institution constitutes the main subject of the study. This idea was applied on Turkish curse samples and its relation with property was determined.

Keywords: oral culture, law, property, curse, imprecation.

Giriş

"İlenme, ilenç, intizar" gibi anlamlara sahip olan (TDK, 1998: 253) beddua, Farsçada "kötü" anlamına gelen "bed" kelimesi ile Arapçada "dileme, isteme" gibi anlamlara gelen "dua" kelimelerinden oluşmuş bir birleşik isimdir (Çağrıcı, 1992: 297). Kaşgarlı Mahmud'a ait *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserde "beddua" terimi yerine "kargış" kelimesi kullanılır ve bu kelime "lanet ve ilenme" (2018: 461) anlamlarını ihtiva eder. İnsanoğlunun toplum hâlinde yaşamaya başladığı günden bu yana var olan beddualar, sözlü anlatım türlerinin önemli bir basamağını oluşturmuşlardır. İnsan, ilişkilerinde karşılaştığı kötülüklere birtakım sözlerle cevap verme gereği duymuş ve bu gereklilik, bedduaların teşekkül etmesini sağlamıştır. Beddualar; acı çeken, kötülüğe maruz kalan ve çaresiz olan, bir insanın rahatlamak için söylediği olumsuz düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren ve ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözlerdir. Anadolu'nun muhtelif yörelerinde; "ah, bedat, inkisar, kargış, karış, lanet" gibi adlarla da anılırlar (Kaya, 2001: 3-22). Bu adlandırmaların yanında bir de "ilenç" mevcuttur. İlenç, kargışın etki bakımından daha uzun süreli olanıdır (Akalın, 1990: 51).

Bir insanın rahatlamak için dile getirdiği kalıp sözler olan kargışlar, kişinin söylendiği andaki duygularını ifade eder ve o esnadaki ruh hâlini yansıtması açısından önem taşır. Bu sözler; zamana, insanın karakteristik yapısına, sosyal çevreye, şartlara ve olaylara göre değişiklik gösterir. Genellikle toplum tarafından hoş karşılanmayan davranışlarda bulunan insanlar için beddua edilir (Harmancı, 2012: 10). Çıkış noktası olarak kargışların amacı, kişinin kendi veremediği cezayı Tanrı'dan dilemesi olarak düşünülür (Öztürk, 2012: 740-741). Bununla birlikte korunma, güvenlik, sosyal kontrol, insan ilişkilerini düzenleme (Keskin, 2019a: 211) gibi amaçları da bünyesinde barındıran beddualara insanın yetersiz kaldığı durumlar karşısında sıklıkla başvurulur. Genel anlamda beddualar, toplumun her eylemini muhtevasında barındıran halk mahsullerinden birisi olarak teşekkül eder.

Halk mahsullerinden biri olan ve Oğuzların hayatını konu edinen Dede Korkut anlatmalarında beddua kavramını karşılamak üzere "karış" ve "karkış" kelimelerinin kullanıldığı görülür. Aynı kökten türetilen "kargamak" fiili ise beddua etmek anlamındadır (Düzgün, 2002: 1480). Dede Korkut anlatmalarında tespit edilen beddualarn çeşitli işlevlere sahip olduğu ve bu işlevlerin metinde hangi amaçla beddua edildiği hususuna ışık tuttuğu bilinmektedir. Anlatmalardaki örneklere bakıldığında; çaresizlik sonrası öfke, kızgınlık sonrası sitem, üzüntü ve merak sonrası kahır, son nefeste celladına kahır ve kabullenilmek istenmeyen kötü haber sonrası kahır, üzüntü sonrası tepkiyi başka nesnelere yansıtma, çaresizliğin kırgınlığı, kötülük ve olumsuzluk vurgusu, istenmeyen ve kıskanılan başarı öncesi, ayıplanma ve utanma sonrası tepki; kötülüğe engel olma (Harmancı, 2012: 11-13) gibi durumlar esnasında beddua edildiği görülmektedir. Bunların yanında Dede Korkut anlatmalarının içeriğinde bulunan alkış ve kargışları sosyo anlatıbilimsel ve söylemsel analiz açısından değerlendiren Ahmet Keskin; lanetlenme ve lanetin kaldırılması, düzen ve düzensizlik ikilemi, ad verme, anlatı kalıpları ve arasöz olma, ant unsuru olma, zorluklarla mücadele aracı olma, duyguların ifade aracı olma, sihirli eylemlere eşlik etme, vedalaşma, kutlama, teşekkür etme, ödüllendirme (2016a: 889-904) gibi işlevlerin bulunduğunu belirtmiştir.

Dede Korkut anlatmalarında görüldüğü üzere toplum içerisinde de beddualarn pek çok durumda söylendiği bilinmektedir. Çünkü beddua; kozmosa, düzene zarar verecek olan unsurlara ve tehlikelere karşı bir engelleme aracı olarak kullanılır. Düzeni kesintiye uğratacak bir söz, durum, olay, duygu, düşünce ve eylem olduğunda beddua devreye sokularak (Keskin, 2020: 51) bir güven ortamı tesis edilir. Böylece, insanoğlu koruma altına

almak istediği şeyi beddua aracılığıyla tabu hâline getirir. Buradan hareketle bedduaların mülkiyet kurumu ile ilişki içerisinde olduğu, ilkel düşüncede malların korunması ile alakalı bir inançtan doğduğu ve ilkel hukukun beddualara mülkiyeti koruma sorumluluğu yüklediği düşünülebilir. Ayrıca sözün büyüselliği ele alındığında bedduaların ilkel hukuk açısından bir yaptırım gücüne sahip olduğu da anlaşılır.

İnsanlık tarihi boyunca sözün insanlar arasındaki etkileşimi sağlamanın yanı sıra insanı çevreleyen her şeye hatta tanrı üzerinde etkili olduğuna inanılmıştır. Söz, sosyal hayatın tüm evreleriyle ilişkili olmasının yanında tanrıdır, peygamberdir ve insandır. Bunlara ek olarak yaratılışın tanrısal gücü, özü ve büyüdür. Canlı ve cansız varlıklar üzerindeki hâkimiyetin asıl unsurudur. Kısaca söz, tanrı dâhil evrendeki her şeydir. Aynı zamanda ninniden ağıda uzanan mitik ve mistik sözlü yaratıcılığın asli unsurudur (Dilek, 2020: 57). Halk biliminin konularından biri olan kargışların (Saintyives, 1951: 4) kökeninde belirli durumlara has olarak söylenen kalıplaşmış sözün sihirli bir gücü olduğu ve bu sözlerin söylenilip tekrarlanmasının kutsal güç veya güçleri harekete geçireceği inancı yatar. Bu özelikleriyle bedduaların evrensel ve sözlü kültürel bir olgu olarak bütün inanç sistemlerinin temelini oluşturdukları söylenebilir (Çobanoğlu ve Çobanoğlu, 2015: 1-2). Sözlü ve yazılı iletişimin temel unsurlarından olan kargışlarda kargış edilenin sosyal açıdan aykırılaşması, bireylerin davranışlarına özen göstermesini sağlar. Bir kontrol hâlinin varlığı, kargışların bir otorite ve güç olarak algılanmasını doğrular niteliktedir (Akın, 2021: 1574). Nitekim kişiler için bir arzuyu ifade eden kargışlar, boşlukta yankılanan basit sesler değildir. Bu sözcükler nesnel bir gerçekliğe denk düşer ve kendilerine özgü bir büyülü güce sahiptirler (Bruhl, 2016: 259). Büyülü sözler olduğuna inanılan; çeşitli toplumlarda pratik fayda sağlamak amacıyla kullanıldığı görülen; kültürel ve pragmatik bir tür olan; geleneksel bağlamlardaki yaptırımsal gücü ile ciddi bir yetkinliğe sahip olan; yapı, içerik ve işlev özellikleri bakımından son derece kutsal ve gerçekçi nitelikleriyle ön plana çıkan (Keskin, 2016b: 54) bedduaların geleneksel düşüncede mülkiyeti korumaya yarayan düzenlemeleri karşımıza çıkar (Malinowski, 2016: 63). Çünkü kargışların söylenmesindeki ana etken, insan doğasındaki temel ihtiyaçlardır. Bu gibi durumlarının ortaya çıkmasında, bireyin başta korunma ve güvenlik olmak üzere temel gereksinimleri yer almaktadır. Kargışlar, korunma ve güvenlik ihtiyacına bağlı ortaya çıkan savunma esaslı bir davranış biçimidir. Kargışların insanlık yaşamı boyunca tüm uygarlıklardaki göründüğü alanlar ve bunların başlıca işlevleri dikkate alındığında, korunma ve güvenlik ihtiyacına bağlı olarak kullanımları ön

plana çıkmaktadır. Kargışların öncelikli amacı, tehlike oluşturan durumdan korunmak, bir engelleme ve caydırma aracını devreye sokmaktır. Belirli bir güç ve otorite etkisine sahip olan kargışlar, sosyal kontrol aracı durumundadır. Bu mahsuller, toplumsal kurallara uyma konusundaki çeşitli durumlarda devreye sokulur ve bu sayede bir sosyal kontrol aracına dönüşür. İstenen ve istenmeyen davranışlar, kargışlar aracılığıyla bir kontrol mekanizmasının işletilmesi sayesinde denetim altına alınmaktadır. Toplum tarafından onaylanmayan durumlarda bir ceza mekanizması olarak ortaya çıkan kargışlar, bireyin kendi hukukunu sağlama aracıdır. Bu bağlamda ilgili mahsuller, kültürel ve hukuki denetim araçları olarak teşekkül eder. Bu yönüyle kargışlar, sosyal yapı ile birey arasındaki çıkarların korunması adına tesis edilen gizil bir sözleşmenin parçalarıdır (Keskin, 2019b: 131-143).

Kargışların toplumsal kontrol ve mülkiyeti koruma aracı olarak kullanılmalarına birkaç örnek ile açıklık getirilebilir. Klimanjaro'da yaşayan ve bir Bantu halkı olan Şagarlarda arıcılıkla ilgili muhtelif ritler mevcuttur. Bunlardan birisi de arı kovanı yapım süreciyle ilgilidir. Kovan yapmak amacıyla kütüğün içi boşaltıldığı sırada gövdeye vuruş ritmine uygun bir şekilde baltaya, kovana gelip yerleşecek arılara ve diğer arı yetiştiricilerine yakarılmaktadır. Bu yakarışlara büyü yoluyla arılar ve yaşayacakları kovana zarar vermek isteyeceklere beddualar eşlik etmektedir (Bruhl, 2018: 29-31).

Ayrıca Likya, Frigya, Grek ve Roma gibi halklarda mezara yönelik her türlü saldırı büyük suçlar kapsamında değerlendirilmiştir. Mezar taşının çalınması, lahde ya da mezar anıtına zarar verilmesi, taşların sökülmesi, mezar üzerindeki kabartmaların ve heykellerin tahrip edilmesi, yazıların silinmesi, mezara bir başkasının gömülmesi, mezar soygunculuğu, mezarın yağmalanması, ölünün elbiselerinin, paralarının çalınması ve kemiklerin büyü yapmak amacıyla alınması yasaklanmıştır. Mezara ve mezar sahibine yönelik saldırıda bulunanlar yerel idare tarafından belirlenen bir para cezasına çarptırılır. İdari cezaların dışında Antikçağ Anadolu halkı, toplumsal bir ceza sistemi olan mezar taşlarının üzerine beddua yazma geleneğini icra etmiştir. Mezar taşlarındaki beddualara bakıldığında ise genellikle "Işığı sönsün", "Yeryüzünde yürüyemesin ve su içemeyesin", "Genç yaşta ve gurbet ellerde ölsün" gibi örneklerin bulunduğu görülür. Bedduaların toplumsal adalet sistemi içinde kendisine yer bulması kimi zaman bir çaresizlik göstergesi kimi zaman ise gelecek kaygısı olarak değerlendirilebilir (Lenger, 2009: 245-249).

Kargışların toplumsal olarak kullanımına bir diğer örnek M.Ö. 7. yüzyılda Thera halkının Libya'daki Cyrene şehrini kurmak ve sömürgecilerden kurtul-

mak için kullandıkları ifadelerdir. Bal mumundan heykeller yapıp onları topluca yakarak kurallara uymayanların yakılan heykeller gibi mallarının, zürriyetinin ve kendilerinin yok olmasını beddualar eşliğinde dilemişlerdir (Faraone, 2002: 77). Bununla birlikte, M.Ö. 5-6. yüzyıllara tarihlenen Yunan ve Roma beddua tabletleri genellikle ticari işler, davalar, müsabakalar ve aşk ilişkileri üzerine beddua edildiğini gösterir (Ogden, 1999: 3-37; Versnel, 1991: 79-91). Yine M.Ö. 1186-1172 yılları arasında Kudurru/Narû Yazıtı, o dönemde insanlara edilen kargışlar hakkında bilgi verir. Kasit hanedanının kralı Meli-Sihu dönemine tarihlenen bu yazıt üzerindeki bedduanın konusu, şehirden uzaklaştırma ve konuttan yoksun bırakma ile ilgilidir (Akkuş Mutlu, 2014: 288). Bahsi geçen örneklerin yanında Hititlerde de çıkar ilişkilerinin uyuşmaması üzerine beddua edildiği görülür. Hitit yazıtlarında görülen kargışların siyasi içerikli olanları dikkat çeker. Örneğin Kral Anitta, Hattuşa kentini lanetlemiş ve kendinden sonra kimsenin bu kente sahip olmamasını ister. Bir diğer siyasi lanet ise taht ile ilgilidir. Bu yazıt, tahta çıkacak olan veliahtın siyasi karışıklıklara karşı güvenliğini sağlamak ve tahtı ona devretmek amacı ile diğer taliplere beddua edilmesini konu edinir. Bunların dışında yazıtlar; krala itaat etmeyenlere edilen beddualar, yabancı krallıklarla yapılan anlaşmaların bozulmaması için edilen beddualar, savaştan kaçanlar için edilen beddualar, büyü ve edebi metinlerde edilen beddualar olmak üzere çeşitlilik gösterir (Taş, 2010: 873-886). Bu bağlamda Şagarların arı kovanlarına zarar vermek isteyenlere beddualar etmesi ve Antikçağ Anadolu halklarının mezarlarını hırsızlık gibi her türlü tehlikeden korumak adına mezar taşlarına beddualar yazması, Cyrene şehrini kuran halkın heykelleri yakarak kurallara uymayanlara beddualar etmesi, Babil dönemindeki yazıtlarda şehirden uzaklaştırma ve konutsuz bırakma ile ilgili bedduaların bulunması gibi örnekler, toplumsal kontrolün ve mülkiyetin korunmasının kargışlar aracılığı ile yapıldığını açıkça gösterir niteliktedir.

İnsan mutluluğu, yeterli ekonomik güç gerektirir. Karnı tok olan insanlardan yakınmalar az duyulur. Buna karşın insan yoksulluk karşısında sızlanmaya başlar. Talih, kader, kısmet, nasip, mukadderat, alın yazısından şikâyet eder. Bu yakınma, bağırıp çağırma ve suçlama giderek en kutsal otoritelere kadar ulaşabilir. Kargışlar, ekonomik gücü zayıf olan toplumlarda hem fazla hem de daha tansiyonludur (Akalın, 1990: 62-63). Bu bakımdan geleneksel topluluklarda varlıkların sınırlı olması durumu söz konusudur. Servet, sağlık, toprak, sevgi, erkeklik, saygı, statü, onur, güç ve güvenlik gibi olgular yaşamsal arzuların bir ürünüdür. Fakat bu olgular geleneksel topluluklarda eksik kalır. İlgili topluluklarda artırılamayan sınırlı miktarda mülk

varsa bu durumda bir bireyin ya da ailenin sınırlı mallar üzerindeki pozisyonunu başkalarına rağmen genişletebileceği sonucuna varılır. Bu sebeple herhangi birinin durumunda gözle görülür bir iyileşme mevcut olursa tüm topluluk için bu durum bir tehdit olarak algılanır (Foster, 1965: 296-297). Geleneksel toplumlarda malların sınırlı olması, bedduanın temel sebeplerinden biri olmuştur. Zaten az olan malı, sahibinin tek başına koruması güçtür. Bu sebeple ilkel hukukun araçlarından biri olarak düşünülen ve ayrıca güçlü bir inanç unsuru olan beddualardan faydalanılır.

Toplumsal açıdan malların sınırlı oluşu beddualardan yararlanılmasına zemin hazırlamıştır. Bu iki unsurun korelasyon hâlinde olması pek çok anlatıda görülmektedir. Bu anlatılardan biri de Gelin Kayası'dır. İlgili anlatıda babası gelin olacak kızına ne kadar çeyiz vermişse de kız daha fazlasına tamah ederek değirmen taşını da ister. Hâlbuki babasının bundan başka da bir şeyi kalmamıştır. Bu durum karşısında kızına değirmen taşı gibi taş kesilmesi için beddua eder ve beddua sonucu kız taş kesilir (Tanyu, 1968: 128). Bu anlatının merkezinde mülkiyetin olduğu açıkça görülmektedir. Açgözlülük yapan kızın babası, elinde kalan son mülkünü beddua ederek muhafaza etmiştir. Bunun üzerine mal arzusunun tecessüm ettiği ve bir mülki unsur olarak değerlendirdiğimiz beden taş kesilir. Bu sayede baba, kızının malına tasallutunu önlemiş olur.

Türk bedduaları üzerinde yapılan çalışmalara bakıldığında da genellikle mülkiyeti merkeze alan bir yapıda oldukları görülür. Ancak bu çalışmalarda bedduaların genel olarak metin merkezli bir yöntem ile değerlendirilmesi, mülkiyet ile olan ilişkilerinin ortaya konulmasını zorlaştırmaktadır. Örnek vermek gerekirse "Allah belanı versin" şeklindeki bir bedduanın bağlamdan kopuk olduğu için nasıl bir durumda yahut hangi mülki unsura tasallut sonucunda edildiği anlaşılamamaktadır. Bağlamdan kopuk olarak ele alınan bu bedduaların muhtevasında mülkiyetin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak yer aldığı görülür. Bu bağlamda Türk beddualarının muhtevasında tespit edilen mülki unsurlara genelden özele doğru bir bakış açısı ile yaklaşılmasının doğru olacağı kanaatindeyiz.

1. Mal-Mülk

Bedduaların muhtevasında genel anlamda ortaya çıkan mülki unsurlardan biri mal-mülk ile ilgili olanlardır. Mallar, genel anlamda mülkiyetin en temel konularından birini oluşturur. Modern hukuk terminolojisinde menkul ve gayrimenkul olmak üzere ikiye ayrılan mallar, kişinin sürekli kazanması gereken bir unsur olarak düşünülmüştür. Mallar, maddi getirinin yanın-

da toplumsal anlamda manevi kazanımları da beraberinde getirir. İlkel zamanlardan bugüne kadar olan aşamada kişilerin sahip oldukları mallar, onların toplumdaki yerini de belirlemiştir. Mülkiyete konu olması bakımından düşünüldüğünde en genel kapsamı malların oluşturduğu görülür. Bu durum beddualara da yansımıştır. Birinin malını mülkünü yiyenler ya da birinin malına zarar verenler için söylenen beddua örneklerine bakalım: Et yüzü görmeyesen gemik yalayasan -Kişinin sürekli fakir olmasını dilemek- (Cihan ve Batur, 2009: 277). Afat ola canan (canına) yapuşa/Ataş yiyesin/Nar ola canan yapuşa/Zehir girsin boğazına/Zukkum yiyesin/Ellerin kırılsın/Ellerin kırıla da bir daha bu işi yapamayasın (Demirci, 2009: 294-295). Aldıklarının hayrını görmeye/Bir karaçula kalasın (Kaya, 2001: 26). Mal-mülk görmeyesin/Malın mülkün ateşe yana/Mülkünün temeli bozula/Mülk tutamayasın (Akalın, 1990: 227-230).

Beddua örneklerinde görüldüğü gibi mala mülke zarar vermek, toplumun hoş karşılamadığı ve hatta sözlü hukuk kuralları özelinde belirli cezalara tabi tuttuğu bir davranıştır. Sözlü kültür de insanlar, kelimelerin büyülü bir gücü içerdiğine bilinç dışında inanır ve kelimeleri zorunlu olarak söylenen, seslendirilen ve bu vesileyle bir güç tarafından harekete geçirilen şeyler olarak düşündükleri (Ong, 2014: 47-48) için bireyler açısından beddua etmek bu ceza sisteminin bir parçası olarak görülmektedir. Sözün kutsallığının kabul edildiği toplumlarda bedduanın cezai yaptırımını anlamak zor olmasa gerektir. Bu durumdan hareketle şu ana kadar genel olarak beddua ve mülkiyet ilişkisini ortaya koyduğumuz örnekleri özel anlamda da irdeleyip beddua örneklerinde tekil olarak karşılaştığımız mülkiyet unsurlarını ve mülkiyetin varlığını gösteren sembolleri ele alalım.

1.1. Toprak

Üzerinde yaşanılan, yaratılışa konu olan, kutsallık atfedilen ve herhangi bir topluluğun elde ettiği ilk mülki unsur olan toprak, hem barınma hem de besin ihtiyacının karşılanmasını sağlamıştır. Başlangıçtan bu yana insanoğlunun önem atfettiği bir mülk olan toprağın kazanılması adına savaşlar verilmesi, dinî öğretiler ve mitolojilerde varlığın ilk şekli olması toprağın toplumsal anlamda önemini gösterir (Savaş, 2021: 101). Toprağın ya da genel anlamda yerin bir mülkiyet unsuru olarak beddualara konu olması şu şekildedir: Yerin yurdun ateş ola/Yer mekân tutmayasın/Yerin yurdun gedik kala (Akalın, 1990: 253). Yerin yurdun olmaya (Öztürk, 2012: 746).

Bu beddua örneklerinde hem toprağa hem de yurt olarak adlandırılan çadıra ait bir ilenme mevcuttur. Bilindiği üzere Orta Asya'nın hayvancı ço-

banlarında orta direkli ve konik çatılı konutun yerini yurt adı almıştır (Eliade, 2017: 50). Kutsalın bir tezahürü olarak inanç sistemlerinde yer alan genelde toprak özelde ise yurt, bedduaların içeriğinde birbirinden ayrı düşünülmemiştir. Burada verilen beddua örneklerine bakılırsa yer-yurt kavramlarının da genel olarak toprak ile ilişkilendirildiği ve bu örneklerin anlam bakımından yer-yurdun kurulamaması, yanması ve olmaması üzerine yöneltildiği anlaşılır. Bahsi geçen örneklerde kişinin kendi malını korumak için ötekinin yerine yurduna beddua ederek korumaya çalıştığı görülür. Bu durum bedduaların kişinin mülkiyetini korumaya yönelik bir işleve sahip olduğunu gösterir.

1.2. Ev

Ev, insanın rahat hissetmesini sağlayan bir alanın sınırlarını çizmek yoluyla insana güven verebilmek için sert, yalıtkan ve dışarıya kapalı bir mekândır (Eiguer, 2013: 19). Ev, tanrıların örnek alınan yaratısına öykünen insanın kendine yarattığı mikro evrendir. Her evin yapılışı bir anlamda yeni bir başlangıca eş değerdir. Her başlangıç ise evrenin gün ışığını ilk kez gördüğü günün tekrarından ibarettir. Ev bir "imago mundi" oluşturduğu için simgesel anlamda dünyanın merkezinde yer alır (Eliade, 2017: 53). Kısaca ev, insanoğlunun dış etkenlerden korunmak adına sahip olduğu ilk mülki unsurlardan biridir. Bedduaların muhtevasında da bu mülki unsurlara sıkça rastlamak mümkündür: Allah evini başına viran etsin/Allah evini yıka/Evin altı üstüne döne/Evin başına kara gele/Evin başına yıkılsın/Evin baykuş yuvası ola/Evin kötü bahtlı ola/Evin kilitli kala/Evin yıkıla/Evin yıkıla küllük ola/Evinde baykuşlar banlaya/Evine ateş düşe yeşil yeşil dumanı tüte/Yelli günde evin yansın/Ocağın batsın/Ocağın kör ola/Ocağın kül ola/Ocağın tütmeye/Ocağına baykuşlar tüneye/Ocağına cıvalar dökülsün/Ocağına incir ağacı dikile/Ocağına su dökülsün/Diktiğin yuvada oturamayasın/Yuva tutmaz kuş olasın/Yuvana ateş düşe/Yuvanda yalnız kütük gibi kalasın/Yuvandan olasın (Akalın, 1990: 200-253). Ocağında incir bite/Ocağın söne (Öztürk, 2012: 746). Evin başına yıkılsın (Kaya, 2001: 26). Ocağın söyünsün/Ocağın batsın kapın gapansın (Uslu, 1991: 61). Ocağın bacan yıkıla/Ocağına su dökülsün/Ocağına kıran düşe/Yansın ocağın duman tütmesin (Sarıtaş, 2009: 347).

Ev üzerine teşekkül etmiş olan beddualara bakıldığında, herhangi bir şekilde zarar gören kişiler tarafından edildiği görülmektedir. Burada bedduanın mülkiyeti koruma adına edilmediği aksine ziyana uğratan kişinin mülkiyetinin elden gitmesi adına edildiği anlaşılmaktadır. Genel anlamda bedduaların edilme şekline bakıldığında karşılıklılık ilkesinin esas alındığı görülür.

Yani evine zarar gelen kişi, zarar veren kişinin evine beddua eder. Bağlam olarak ele alınamayan bu ürünler üzerinde elbette kesin yargıya varmak güçtür. Yalnız bedduaların ediliş amacındaki karşılıklılık ilkesi gereği bu yargıya varmak mümkündür. Ayrıca Türk halk inançlarında alkış daima onaylanırken kargış edenin hele ki haksız yere kargış edenin kargışının kendine geri döneceğine yönelik inançların belirgin olduğu görülür (Keskin, 2020: 105).

2. Beden

İnsanoğlunun varoluşuyla beraber muhtemelen ilk sahip olunan ve dış etkenlerden insanın korunmasını sağlayan nesnelerden ilki beden olmuştur (Savaş, 2021: 99). Bu durum mülkiyet açısından bedenin özel bir konumda olduğunu gösterir. Buradan hareketle bedduaların muhtevasında korunma ve güvenlik neticesinde beden ile ilgili unsurlara sıkça rastlanıldığı ifade edilebilir.

Evlilik kurumu, toplumsal ilişkilerin önemli bir aşamasını oluşturur. Toplum açısından bir erginlenme ritüeli olarak değerlendirilen bu kurum, yeni bir kültür ortamı ve ilişkiler bütününün kapılarını aralar. Bu yeni kültür ortamının yansımaları, bedduaların muhtevasında da görülür. Bu doğrultuda kayınbabanın geline çektirdiği eziyet üzerine Gaziantep'te söylenen beddua örnekleri şu şekildedir: Allah seni yiğit iken yıka bes/Gara yere galsın yiğitliği/Sakalı sabunlansın (Şahiner, 2014: 131). İlgili kargış örnekleri kayınbabanın ölmesini dilemektedir. Ayrıca şiddet mağduru olan kadınların zayıflıkları sebebiyle başa çıkamadığı eşlerine karşı ilendiği söylemler de mevcuttur.

Ahımnan toh yemiyesen/Ahım seni tuta/Ahım senden çıha/Ah diyesen bugüni diyesen/Ah diyesen günümi diyesen/Ah diyesen meni diyesen/ Ellerin felc ola/Ellerin tahtada gala/Ellerin teneşire çıha/İşin gücün ras gelmiye/Sürüm sürüm sürünesen/Toh gün görmiyesen (Sevinçli, 2015: 108).

Gelinin bedenen eziyet çekmesi sonucunda kayınbabasına ve eşine beddua etmesi, sahip olunan ilk mülki unsurunu korumak adına beddua ettiği görülür. Nitekim bireyin temel içgüdüleri arasında fiziki ihtiyaçlarını karşılamak, kendini korumak, varlığını güvence altına alarak bu şekilde sürekliliğini sağlamak yer almaktadır. İnsanın temel ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirdiği pek çok yöntemden biri kargışlardır. Kargışlar, bireyin korunma ve güvenlik ihtiyacı temelinde ortaya çıkmış olan mahsullerdir (Keskin, 2019b: 132). Bedenin mülkiyete konu olması kültürel anlamda da ruh anlayışının merkeze alınma zorunluluğunu doğurmuştur. Ruh, bedenin özü olarak düşünülür. Bu sayede beden aslında ruhun dış etkenlerden korunması adına teşekkül etmiştir. Bu duruma örnek olarak Altaylarda birisine beddua

edildiğinde "tının tırs etsin" (ruhun parçalansın) denilir (Bayat, 2006: 144). Ruh anlayışının beden ile olan münasebeti göz önünde bulundurulursa edilen bedduanın esasen beden ile alakalı bir mülkiyeti ifade ettiği anlaşılır. Bu durum ölüye de beddua edilmesi anlayışını beraberinde getirmiştir. Ölen kişilerin ardından nadir de olsa beddua ifadeleri kullanılır. Bu durum çok hoş karşılanmasa da, o kişinin dünyadayken yaptığı kötülüklerden ötürü beddualara başvurulmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir: Ettiğini çeksin/Allah çektirsin/Mezarında dik oturasın (Şahiner, 2014: 137).

Bunun yanında beden ve bedene ait uzuvların da bedduaların konusu kapsamına girdiği görülmektedir. Beddualarda görülen beden ile ilgili unsurlar; baş, saç, sakal, ses, karaciğer ve elbisedir. Bunlar üzerine edilen beddualar, bedenin bir parçası olması hasebiyle bu kısımda değerlendirilmiştir: Bedenine kurt düşe/Bedenine kurşun değe/Bedenin yerlerde çürüye/ Bedenine ok değe/Bedenine maraz gele/Bedeninin hayrını görmeyesin/Bana ettiklerin başına gelsin/Başına bit düşsün/Başına taş yağsın/Saçın döküle/Saçına kıran gire/Sakalın teneşirde sabunlana/Sesin batsın/Sesin çıkmasın/Sesin kesilsin/Sesin kısılsın (Akalın, 1990: 171-240). Ciğerine bit düşsün (Elçin, 2016: 667). Haram olsun hart olsun karaciğerine dert olsun -Çalınan bir nesne için söylenir- (Boratav, 2000: 126).

Karaciğere edilen kargış örneğinin çalınan bir nesne için söylendiği belirtilmiştir. Bu bağlamdan yola çıkarak ilgili kargışın mülki bir unsurun çalınması neticesinde teşekkül ettiği açıkça görülür. Bunların dışında beden ile ilgili bir diğer unsur ise elbisedir. Ölüm ve ruh inancı ile ilgili ortaya çıkan ve tabulu bir nesne olarak düşünülen elbise, eski toplumlarda sahipleri tarafından giyilmiş ve ter izi taşımış olarak düşünüldüğü için bireyin kendisiymiş gibi algılanır (Bruhl, 2018: 15). Anadolu'da yapılan çeşitli büyülerde de kişinin elbisesi ile özdeşleştirildiği görülür. Yürümeyen çocuğun elbisesinden alınan bir parçaya çeşitli yazılar yazılması (Ordu, 2020: 72), kadın ve erkeğin arasını bozmak için birbirlerinin elbiselerine yabancı kişilerin elbiselerinin dokundurulması (Erdal, 2019: 166) gibi uygulamalar, beden ve elbise arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bu konu ile ilgili beddua örneklerini aktaralım: Ettiklerinin acısı soykandan (ölüye ait giysi) çıka/Soykan kalksın (Akalın, 1990: 241). Asbab bulmaya giymiye (Öztürk, 2012: 746).

Bu kısımda ele alınan bedduaların ölüm ile ilgili olduğu görülmektedir. Ölünün elbiselerine varana dek beddua edilmesi, ölümden sonra da bedduanın vereceği sıkıntının devam ederek bedenin acı çekeceği inancının bir sonucudur.

2.1 Mülki Bir Sembol Olarak Ad

Çeşitli aşamalarda sahip olunan ve bir sembol olarak görülen ad, belirli sınıfsal yetkelerin edinilmesi ve olumlu ya da olumsuz anlamda muhtelif mertebelerin kazanılması ile sembolik bir görüngü olarak teşekkül ettiği ifade edilebilir (Savaş, 2021: 119). Bir tür kelime olan ad, her şeyden önce insana isimlendirdiği nesne üzerinde bir sahiplik duygusu verir (Ong, 2014: 48). Ad, geleneksel toplumlar için somut bir değer taşır. Bireyin diğer bireylere nazaran farkını ortaya koyan ve kişiliğin parçalarını özünde barındıran ad, kişinin şahsi mülkü olarak düşünülür. Geleneksel toplumlarda ad verme, çocuğun kültür hayatına kazandırılması açısından büyük bir önem arz eder. Epik gelenekte ad alma, yeniden doğuş ritüeli olarak aktarılır (Lvova vd., 2013: 185-187. Adın kazanılması gereken bir mülk olduğu anlayışı günümüzde geleneksel hayat yaşayan topluluklarda da mevcuttur. Ad üzerine edilen beddualara bakalım: Adın başkasına kona/Adın kala, sen gidesin/ Adın kara yerden gele/Adın ortadan kalksın/Adın sallar altından gele/Adın sanın batsın/Adın sanın bellisiz olsun (Akalın, 1990: 159). Adın bata/Adın ortadan kalka/Adın sanın kurusun (Kaya, 2001: 28). Ad koyanın olmasın/ Adın batsın/Altın adın pul ola/Adın sanın kara gele (Aydın, 2015: 100).

Geleneksel toplumlar arasında adlar, bireylerin şahsi mülkü olarak düşünülür ve bir mülkiyet hakkı olarak kişiye kalır. Mülkiyet hakkı olarak düşünülen ada kişiler yalnız başlarına ve belirli ritüellerle sahip olurlar. Unvanlar toplumdaki soyluluk mertebesine göre şahıslara verilir ve kişi adları olarak kullanılır. Onlar geleneğin yok edemediği ve yenilerini eklediği kutsal isimlerdir. Bir birey ad aldığı zaman yaşamları boyunca bu adı taşımış olan ataları ile bütünleştiğine inanır. Çocuklarına adını miras bıraktığında ise adı ile ilgili kendisine ait her haktan vazgeçme zorunluluğuna sahiptir (Benedict, 1998: 193). Örnekler esasen ad alan bireyin kendi soyu ile kuracağı bağlantıya işaret etmektedir. Bu sebeple adının başkasına konması, adına kara çalınması gibi beddualar, bireyin soyu ile olan bağının kopması için istenen söylemlerdir. Aile büyüklerinin ve ataların mirası gibi görülen ad, hem bireyin hem de ailenin mülkiyeti niteliğindedir. Nitekim kargışlar insanın kendisine, ailesine, cemiyetine, din gibi kurumlarına zararı dokunacak şahıslara, düşüncelere karşı gösterilen şiddetli bir tepkidir (Elçin, 2016: 663). Bir hısmımıza karşı yapılan eylem ve söylemler, yalnızca kişiyi değil o kişinin soy bağına mensup olan bireyleri de rahatsız eder. Bu vesile ile ad üzerine edilen beddualar soya da edilmiş demektir. Mülki bir sembolü ifade eden adın beddualara konu olması, toplumun mensubu olduğu inancın ve kültürel yapılanmanın bir sonucudur.

3. Çocuk

Soyun devamı ve toplumun yapı taşı olan ailenin güvencesi çocuktur. Çocuklara karşı sosyal tutum, kültürel gayelerle güdülenmiştir. Çocuklar, doğdukları andan itibaren saygı duyulan ve kişisel hakları olan bireyler değildir. Mülki bir unsur olan çocuklar, mallarda olduğu gibi şeref ve saygı kazandıracak bir vasıta olarak düşünülür (Benedict, 1998: 247-248). Oğuzlarda da çocuk sahibi olmak özellikle de erkek evlat sahibi olmak önemlidir ve kişiye itibar sağlar. Çocuğu olmayan kişilerin Tanrı tarafından nasipsiz bırakıldığı düşünülür (Harmancı, 2012: 10). Bu düşünce toplumda çocuğa atfedilen değeri göstermesi açısından önemlidir. Çocuğun mülkiyetini konu edinen beddua örnekleri ise şu şekildedir: Allah çocuk koklatmasın/ Çocuklarından bulasın/Çoluk çocuğuna kavuşmayasın/Çoluk çocuğun tat olsun/ Çoluk çocuğunun hayrını görmeyesin (Atmaca, 2019: 62-63). Evlat günü görmeyesin/Evlat salına (tabut) binesin/Evlat yüzüne hasret kalasın/Evlat yüzü görmeyesin/Evlatlarını karşına koyasın, meleyesin/Evlatlarının hayrını görmeyesin/Evlatlarından bulasın/Evlatlarından çekesin/Evlatsız kalasın (Akalın, 1990: 182-201). Yavrunu bağrına bastığın zaman kucağında taş göresin (Kaya, 2001: 26). Evlatlarında çekesin/Evlat günü görmeyesin (Aydın, 2015: 98-99). Çocuk ile ilgili beddua örneklerine bakıldığında özellikle erkek çocukların ön planda tutulduğu görülür. Bu durumun nedeni ise erkek çocukların toplumda soyun devamı olarak görülmesidir (Kolot, 2022: 25). Nitekim eski zamanlarda erkek çocuğa sahip olmak önemli bir durumdur ve kişinin itibarını güçlendirdiği düşünülür (Harmancı, 2012: 10). Allah oğlan sidiği değdirmeye (Yavuz ve Telli, 2020: 433). Oğlan yüzüne hasret olasın/ Oğlan işeği eteğine değmesin/Oğlan beşiğini sallayamayasın (Uysal, 2019: 637-640). Örneklerden hareketle denilebilir ki bireyler, bir koruma yöntemi olarak olası zararlara karşılık önlem almak amacıyla aile içinde bir mülk olan çocuğa karşı beddualar yöneltmiştir. Söz konusu örneklerde çocukların toplumsal anlamda ailenin mülkiyetine mahsus görülmesi bedduaların evlatlara yöneltilmesini sağlamıştır. Soyun tükenmesi, insanoğlu için acı verici durumlardan biridir. Bu durumun farkında olan kargışçı, kendine acı çektirenin soyunun tükenmesini değişik biçimlerde ifade eder (Öztürk, 2012: 746). İlgili beddua örneklerinin içeriğinde de herhangi bir ziyana yol açacak olan kişilerin mülkiyetine zarar verme arzusu yer alır.

Sonuç

Beddualar, insanlığın başlangıcı ile birlikte ortaya çıkmış gerek büyüsel gerek dinsel içeriğe sahip halk edebiyatı mahsullerinin başında gelir. Bu mahsullerin ifade ediliş sebeplerine bakıldığında; toplumdaki malların sınırlı

olması, toplumsal statünün getirmiş olduğu sınıfsal ayrımlar ve en temelde bu olguların beraberinde getirdiği çaresizlik gibi durumlar bulunmaktadır. Buradan hareketle genel anlamda bedduaların mülkiyeti koruma işlevine sahip olduğu ifade edilebilir. Modern öncesi toplumların beddua ve mülkiyet ilişkisi üzerine icra ettikleri çeşitli uygulamalar bu durumun somut bir örneği olarak karşımıza çıkar. Antikçağlardan başlayarak toplumsal kontrol aracı ve bu durumun bir getirisi olarak bireysel mülkiyetin korunması adına beddualardan faydalanılmıştır. Likya, Frigya, Yunan, Hitit ve Roma gibi uygarlıkların tarihî kayıtlar neticesinde mülkiyeti korumak için beddualardan yararlandıkları bilinmektedir. Bunların yanında Bantu kabilesine mensup bir topluluk olan Şagarların arı kovanlarını hırsızlardan korumak adına beddua etmeleri de bu duruma bir örnek teşkil eder. Türk sözlü geleneğinden derlenmiş olan bedduaların muhtevasına bakıldığında da mülkiyet kurumu ile muhtelif ilişkiler içerisinde olduğu görülür. Ancak Türk bedduaları üzerine yapılan çalışmaların genellikle metin merkezli bir yöntemle ele alınması ve dolayısıyla bağlamdan kopuk olması bahse konu olan mahsullerin seçimini zorlaştırmıştır. Bağlam merkezli olan çalışmalarda ise genellikle bedduaların hangi durum karşısında edildiğine odaklanılmamıştır. Örneğin "Allah'tan bulasın, Allah cezanı versin, huyun suyun batsın, bahtın kararsın" gibi bedduaların hangi olay karşısında edildiği anlaşılamamaktadır. Yalnız bu gibi bedduaların mülki bir kayıp sonucu edildiği söylenebilir. Çünkü yolda yürüyen bir insanın ayağını taşa çarpması, hırsızlık sonucu bir malın kaybedilmesi, evin ya da toprağın elden gitmesi vb. durumlar karşısında "Allah belanı versin, Allah cezasını versin" gibi söylemlerde bulunulabilir. Verilen örneklerde beden, ev ve toprağın kaybı sonucu bir beddua edildiği görülür. Buna rağmen ele alınan beddua metinlerinin bağlamsal yapıdan uzak olması özel anlamda incelenmelerini zorlaştırmıştır. Buradan yola çıkarak muhtevasında açık bir şekilde mülkiyet unsuru barındıran ve hangi durum karşısında söylendiği belli olan beddua örnekleri ele alınmıştır. İncelenen örneklerden hareketle Türk beddualarının mülkiyet ile iki yönlü bir ilişki içerisinde olduğu söylenebilir. İlki, -Gelin Kayası anlatısı ve Şagarların beddua geleneği örneklerinde olduğu gibi- kişinin beddua ile malını bir tabu hâline getirmesi ve böylece mülkiyetin koruma altına alınmasıdır. İkincisi ise kişinin toplumsal statüsünü korumak için ötekinin mülkiyetini azaltmak adına beddua etmesidir. Nitekim geleneksel toplumlarda mülkiyet ve saygınlık arasındaki ilişki göz önüne alındığında ötekinin daha fazla mülke sahip olması kişinin statüsüne zarar veren bir unsur olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Makalede bedduaların içerisinde mülkiyete konu olan beş adet unsur ve mülkiyeti niteleyen bir adet sembol tespit edilmiştir. Bunlar genel olarak mal-mülk başlığı altında değerlendirilen mülkiyet kavramının dönüşümüne zemin hazırlayan toprak ve tanrısal bir öykünme yolu ile oluşturulmuş barınma ihtiyacının giderilmesini sağlayan ev; insanlığın sahip olduğu ilk mülki unsur olan beden ve bedenin mülki bir sembolü olan ad; soyun devamı olan çocuk gibi unsurlardan meydana gelmiştir. Sonuç olarak bedduaların mülkiyeti koruma işlevine sahip olduğu Türk beddualarının muhtevasında bulunan örnekler neticesinde ortaya konulmuştur.

Kaynakça

Akalın, Lütfullah Sami (1990). *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar.* Ankara: Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası.

Akın, Erdem (2021). "Kargışların (Beddualar/Kötü Dilekler) 'Dikotomi', 'Anti-yapı', 'Hedef-yapı' ve 'Araçsal Sebep' Kavramları Açısından Değerlendirilmesi". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 9(6): 1571-1585.

Akkuş Mutlu, Suzan (2014). "Eski Mezopotamya'da Beddua ve Felaketlerden Korunma Ritüelleri". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 9: 278-293.

Atmaca, Emine (2019), "Antalya Ağızlarında Dua ve Beddualar". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi,* 7(19): 42-80.

Aydın, Esra (2015). *Türk Kültüründe Dua ve Beddua Fenomeni.* Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayat, Fuzuli (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Benedict, Ruth (1998). *Kültür Örüntüleri.* Çev. Mustafa Topal. Ankara: Öteki Yayınevi.

Boratav, Pertev Naili (2000). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı.* İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Bruhl, Lucien Lévy (2018). *İlkel İnsanda Ruh Anlayışı.* Çev. Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bruhl, Lucien Lévy (2016), *İlkel Toplumlarda Mistik Deneyim ve Simgeler.* Çev. Oğuz Adanır. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Cihan, Ahmet ve Batur, Buket E. (2009). "Diyarbakır Beddualarıʺ. *Lânet Kitabı*. Ed. Emine Gürsoy Naskali. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 271-289.

Çağrıcı, Mustafa (1992). "Bedduaʺ. *TDV İslâm Ansiklopedisi C.5*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 297-298.

Çobanoğlu, Özkul ve Çobanoğlu, Sacide (2015). "Türk Halk Kültüründe Konuşmalık Türler Bağlamında Sözel Nasihatler, Dua ve Beddualarʺ. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(7): 1-32.

Demirci, Ümit Özgür (2009). "Ardahan Yöresi Beddualarıʺ. *Lânet Kitabı*. Ed. Emine Gürsoy Naskali. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 291-301.

Dilek, İbrahim (2020). "Kült Kavramı ve Söz Kültüʺ. *Bilig*, 95: 47-77.

Düzgün, Dilaver (2002). "Dede Korkut Kitabı'nda Alkışlar ve Kargışlarʺ. *Türkler Ansiklopedisi -İlk Çağ-3*. Ed. C. Güzel vd. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1480-1488.

Eiguer, Alberto (2013). *Evin Bilinçdışı*. Çev. Perge Akgün. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Elçin, Şükrü (2016). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Eliade, Mircea (2017). *Kutsal ve Kutsal-Dışı*. Çev. Ali Berktay. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Erdal, Cafer (2019). *Türk Kültüründe Büyüler (Konya Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Faraone, Christopher A. (2002). "Curses and Social Control in the Law Courts of Classical Athensʺ. *Demokratie, Recht und Soziale Kontrolle im Klassichen Athen*. Ed. David Cohen & Elisabeth Müller-Luckner. München: Oldenburg, 77-92.

Foster, George McClelland (1965). "Peasant Society and the Image of Limited Goodʺ. *American Anthropologist Journal*, 67(2): 293-315.

Harmancı, Meriç (2012). "Dede Korkut Hikâyelerindeki Alkış ve Kargışlara İşlevsel Bir Yaklaşımʺ. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23: 1-17.

Kâşgarlı Mahmud (2018). *Divanü Lûgat-it Türk*. Çev. Besim Atalay. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaya, Doğan (2001). *Folklorumuzda Beddua Söyleme Geleneği ve Türk Halk Şiirinde Beddualar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Keskin, Ahmet (2016a). "O Zamanlar Beylerin Alkışı Alkış, Kargışı Kargış İdi: Dede Korkut Kitabı'ndaki Alkış ve Kargışların (Dua ve Beddua) Sosyo-

Anlatıbilimsel ve Söylemsel Analizi". *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası 2.* Ed. Metin Ekici vd. İzmir: Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, 879-912.

Keskin, Ahmet (2016b). "Sevdiğin Dizi Gün Değiştirsin: Leyla ile Mecnun Dizisindeki Kargışların (Beddua) Pragmatik Analizi". *Millî Folklor*, 109: 44-57.

Keskin, Ahmet (2019a). "Alkışların (Dua/İyi Dilek) ve Kargışların (Beddua/Kötü Dilek) Terim, Tanım ve Tasnif Problemlerine Bağlam Merkezli Bir Yaklaşım". *JASSS*, 74: 205-220.

Keskin, Ahmet (2019b). *Alkış ve Kargışlar Örnekleminde Folklor ve Disiplinlerarasılık.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Keskin, Ahmet (2020). *Türk Kültüründe Alkışlar ve Kargışlar.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını.

Kolot, Berna (2022). "Soydan Çıkarılan Öfke: Beddualarda Aileye, Ocağa Duyulan Nefret". *Öfke Kitabı.* Ed. Emine Gürsoy Naskali. Çanakkale: Paradigma Akademi, 17-32.

Lenger, Dinçer Savaş (2009). "Antikçağda Mezarı Beddua İle Koruma". *Lânet Kitabı.* Ed. Emine Gürsoy Naskali. İstanbul: Kitabevi, 245-249.

Lvova, E. L. vd. (2013). *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri -İnsan ve Toplum-.* Çev. Metin Ergun. Konya: Kömen Yayınevi.

Malinowski, Bronislaw (2016). *Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek*. Çev. Şemsa Yeğin. İstanbul: İthaki Yayınları.

Ogden, Daniel (1999). "Binding Spells: Curse Tablets and Voodoo Dolls in Greek and Roman Worlds". *Withcraft and Magic in Europe 2.* Ed. B. Ankarloo& S. Clark. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1-90.

Ong, Walter J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür -Sözün Teknolojileşmesi-.* Çev. Sema Postacıoğlu Banon. İstanbul: Metis Yayınları.

Ordu, Bilal (2020). *Kütahya'da Büyü ve Büyü ile İlgili Uygulamalar.* Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, Jale (2012). "Antakya Ağzında Kargışlar", *Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu Bildirileri (Adana, 20-22 Ekim 2011).* Adana: Çukurova Üniversitesi SBE, 740-752.

Saintyives, Pierre (1951). *Folklor Elkitabı.* Çev. B. Aziz Yanıkoğlu. İstanbul: Haşet Kitabevi.

Sarıtaş, Süheyla (2009). "Ev ve Yuvaya Yönelik Beddualar". *Lânet Kitabı*. Ed. Emine Gürsoy Naskali. İstanbul: Kitabevi, 345-349.

Savaş, Hasan (2021). *Tabu ve Mülkiyet İlişkisi Bağlamında Anadolu Sahası Türk Masalları*. Konya: Tablet Yayınları.

Sevinçli, Veysel (2015). "Türk Kültüründe Alkış/Kargış ve Adilcevaz Örneği". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, LII: 97-125.

Şahiner, Ahmet E. (2014). *Gaziantep Halk Kültüründe Dua (Alkış) ve Bedduaların (Kargış) Halkbilimsel İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tanyu, Hikmet (1968). *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Taş, İlknur (2010). "Hititlerde Lanet ve Beddua Olgusu Üzerine Bir Çalışma". *VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri 2*. Ed. Aygül Süel. Ankara: Anit Matbaa, 869-890.

TDK (1998). *Türkçe Sözlük 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uslu, Mustafa (1991). "Yozgat'tan Derlenen Beddualar 2". *Millî Folklor*, 9: 60-62.

Uysal, Yavuz (2019). "Adıyaman Halk Kültüründe Dua ve Beddualar (Alkışlar-Kargışlar)". *Türkiyat Mecmuası*, 29(2): 621-644.

Versnel, Henk S. (1991). "Beyond Cursing: The Appeal to Justice in Judicial Prayers". *Magika Hiera- Ancient Greek Magic and Religion-*. Ed. C. A. Faraone & Dirk Obbink. New York: Oxford University Press, 60-106.

Yavuz, Serdar ve Burak, Telli (2020), "Adıyaman Ağzı Söz Varlığına Katkılar: Beddualar". *Journal of History School*, 44: 427-439.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.*